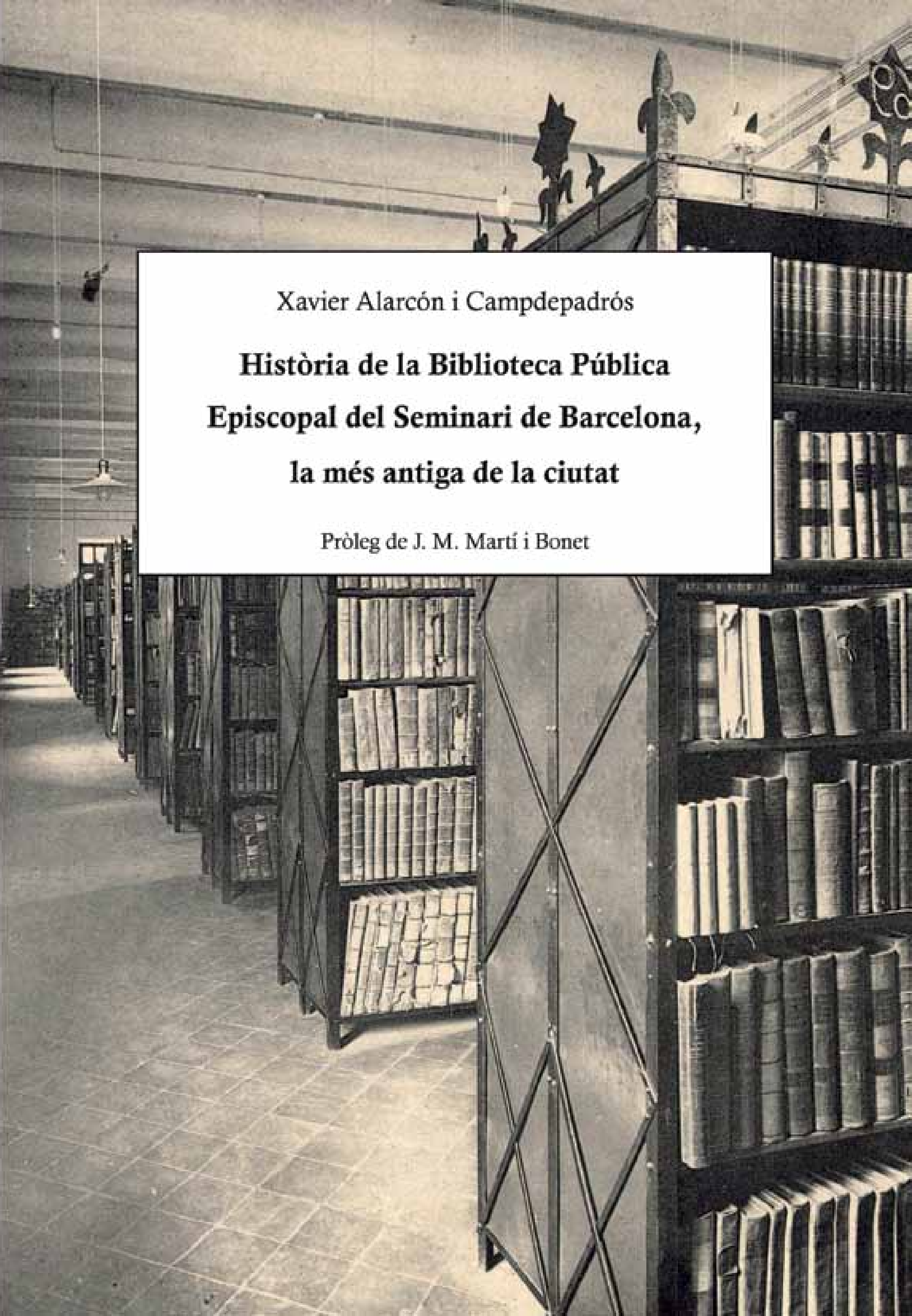


Xavier Alarcón i Campdepadrós

Història de la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, la més antiga de la ciutat

Pròleg de J. M. Martí i Bonet

LA BIBLIOTECA PÚBLICA EPISCOPAL
DEL SEMINARI DE BARCELONA,
LA MÉS ANTIGA DE LA CIUTAT

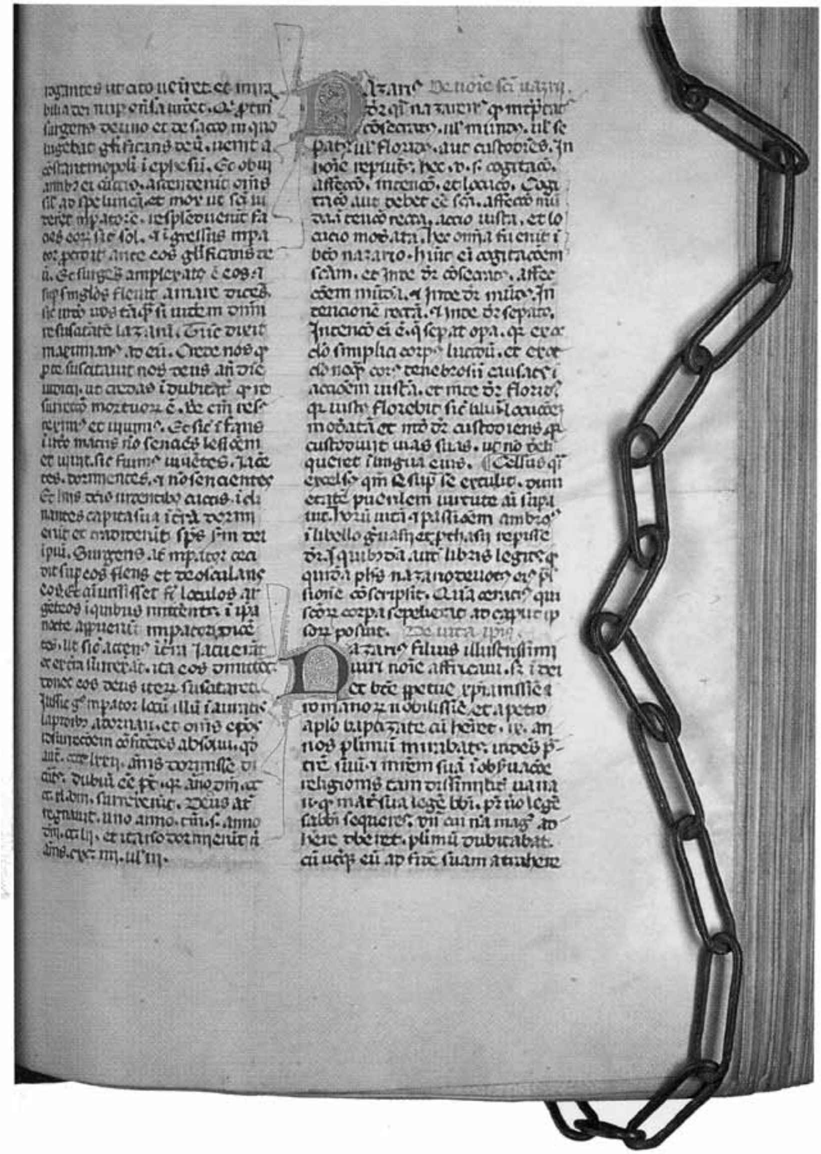
Xavier Alarcón i Campdepadrós

pròleg de J. M. Martí i Bonet

Barcelona, abril 2014

Diseny gràfic i maquetació: Joana Alarcón
1a edició: Abril de 2014

ÍNDEX



Flos Sanctorum. Segle XIV. Arxiu de la Catedral de Barcelona. Còdex 105

Pròleg

LA NOSTRA BIBLIOTECA

Per als que hi treballem, per al propi director J. M. Martí i Bonet, i per a tots els que ens en beneficiem, la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona és una autèntic "títol de glòria". Els seus usuaris n'estem molt orgullosos, especialment quan se'ns diu que és la més antiga de Barcelona i que tothom que hi va s'hi troba tan bé, no sols per la magnífica sala de lectura on hi penetra, senyora, la llum clara i nítida, sinó també per les atencions que hi rebem per part de les bibliotecàries i bibliotecari. De tot això, els qui la considerem "nostra" n'estem molt cofois, malgrat que hem de reconèixer que és la biblioteca més velleta de la ciutat de Barcelona, concretament del 1775. Hi ha, però, qui la fa encara més vella. Diuen que "l'Episcopal" –ubicada al costat de la catedral en el seu claustre– ja data d'època medieval. És cert que molts dies haig de fullejar llibres (còdexs) que es troben custodiats a la biblioteca-arxiu capitular de Barcelona que s'anomenen "llibres encadenats", doncs una cadena contundent els lligava, a la taula d'estudi d'aquells que assistien a les aules del que fou el primer seminari, al claustre de la catedral. Calia assegurar-se que els llibres "no fugissin". I no fugien, així com no ho fan encara avui mentre continuen "encadenats" i consultats.

La biblioteca era la "casa dels llibres", que en aquell temps eren els còdexs i després foren els incunables. Una casa plena de sorpreses que cal investigar constantment. Per això, avui dia els nombrosos usuaris que freqüenten la biblioteca "la nostra, la vella i el títol de glòria", podem dir

que són uns autèntics afortunats. Sempre cal, però, que siguem conscients que pouen d'un doll d'aigua que prové de les fonts de les nostres arrels més preuades: fonts de teologia, de filosofia, d'humanitats, de la nostra història, llengua i de les nostres tradicions. No en va, en la "nostra Biblioteca" s'endegà un camí molt sorprenent en la història de casa nostra, la *prerenaixença catalana*, en instituir-se una secció dins la mateixa "biblioteca d'autors catalans" la qual passà a ser denominada "auctores nostri", tal i com ho explica l'autor d'aquest opuscle: el bibliotecari Xavier Alarcón. Aquí es respiraven i es respiren a ple pulmó els aires sans del nostre país, la Catalunya ben estimada i la universalitat de la nostra Església: la catalana i catòlica.

Cal agrair molt el "bon fer" de les bibliotecàries (Isabel i Imma) i el bibliotecari (Xavier), i molt especialment el dels membres de la Junta: mossens Josep Turull (rector del Seminari), Armand Puig (degà de la Facultat de Teologia), Jaume Aymar (degà de la Facultat de Filosofia) i Antoni Matabosch (director de l'Institut Superior de Ciències Religioses). Les esmentades institucions, amb llurs convenis amb altres entitats de rang universitari, ciutadà (Ajuntament i Diputació), i la Generalitat, han fet possible que la nostra biblioteca es renovi i accedeixi a les modernes tecnologies convertint-la en una biblioteca molt viva malgrat que sigui tan "velleta" com s'ha dit.

J. M. Martí i Bonet
Director de la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona

[C]ancionero [illegible]al de mu[illegible]
de todos [illegible]o delos mas p[illegible]
paña: ansi anti[illegible] co[illegible]
ció/ en moralidad/ en am[illegible] en burlas/ [illegible]
ces/ villancicos/ canciones/ [illegible]ras de in[illegible]
motes/ glosas/ preguntas/ respuestas [illegible]a ve[illegible]
impresso/ copilado/ emendado/ y corregido por [illegible]
mesmo Fernando del castillo. Con adicion de muchas y muy [illegible]
das obras. Cada vna en su lugar por gentil orden añadidas.



¶ Obra en loor de veynte excellencias de nuestra seño[illegible] hecha p[illegible] Mossen Juan tallante.

67

¶ La concepcion.

¶ En antes que culpa fuesse causada
tu virgen benigna ya yuas delante
tan lexos del crimen y del semejante
que sola quedaste daquel libertada
Si esta premissa te hizo librada
por vna tal gracia que a todos precede
concluya confuso aquel que concede
que taya de culpa centella tocada

¶ El nascimiento.

¶ E assi procediendo enel nascimiento
delos mas altos es tuyo el segundo
que si se prefiere el redemptor del mundo
fue porque nascio sin corrompimiento
Y desta excellencia tu merescimiento
se lieua tal parte que cierto dire
que tu sola virgen verga [illegible]
te vas delantera delos dese [illegible]

¶ La desponsacion [illegible]

¶ Si el torpe juyzio [illegible] alto [illegible]
el tercer triunfo de nuestra scriptura
flaquesce lo flaco de humana natura
en tan sumo grado q̃ a much[illegible]
Es firme decreto fue [illegible]
assi discernida [illegible] l eterno padre
ornando [illegible] grad[illegible] de m[illegible]
al non [illegible] despoio ier dada e[illegible]tela

¶ La salutacion.

¶ En terminos puest[illegible] a mensaj[illegible]
de sacros a sacra con sac[illegible] em[illegible]da

33

A

Hernando del Castillo. *Cancionero General de muchos y diversos autores.* València. Jorge Costilla.1514. BPEB



Ex-libris de la BPEB. Dibuix de José Lisbona (1920)

ORÍGENS DE LA BIBLIOTECA PÚBLICA EPISCOPAL

DEL SEMINARI DE BARCELONA

La Biblioteca neix fruit d'un seguit de casualitats històriques concretes i ben definides. És la fusió de dues entitats precedents; en primer lloc el fons bibliogràfic de les biblioteques dels col·legis que la Companyia de Jesús tenia a Barcelona, i que després de la seva expulsió dels Regnes d'Espanya van passar a mans de l'Estat; i en segon lloc la biblioteca de l'antic Seminari Conciliar de Barcelona, amb els volums necessaris per a la correcta formació dels seminaristes. Tots dos fons es fusionaren l'any 1775 configurant l'inici de la gran biblioteca que actualment existeix. Aquest doble origen de la Biblioteca Pública Episcopal mereix que es tractin per separat.

Els precedents: la Biblioteca del Seminari de Montalegre

El Concili de Trento (1545-1563), en la sessió 23a celebrada el dia 15 de juliol del 1563 va dictar la forma d'erigir els Seminaris Conciliars dels clergues, és a dir les institucions docents on els futurs sacerdots havien de formar-se i aprendre tot allò necessari per exercir el seu ministeri. També en aquesta sessió del Concili s'especifiquen les matèries i els ensenyaments que han de rebre els seminaristes, i s'obliga als bisbes que procurin tot allò necessari per a l'estudi. És aquí on hem d'incloure la formació de les biblioteques dels seminaris, biblioteques de suport pels estudis dels futurs sacerdots.



Mare de Déu de Montalegre, titular del Seminari. Pintura original del pintor Viñals, que guarnia l'antiga sala de la Biblioteca quan aquesta estava a les Rambles.

A Barcelona el Seminari Conciliar s'anomenà Col·legi del Bisbe, i fou fundat el 19 de novembre de l'any 1593, pel bisbe Joan Dimas Loris (1576-1598). L'indret triat per ubicar la nova institució fou un antic Monestir de Canoneses de Sant Agustí ubicat al carrer Montalegre (on actualment hi ha la seu del MACBA). Hem de suposar que l'origen de la Biblioteca del Seminari de Montalegre es troba en la fundació mateixa del referit Seminari. En els seus inicis deuria ser una biblioteca molt modesta, fruit sobretot de donacions i de compres puntuals d'alguns formadors i professors de la casa. L'any 1633, quaranta anys després de la fundació, hi ha un primer inventari dels béns del Seminari, però les referències a la Biblioteca són mínimes, i només en destaca unes obres d'Aristòtil i poc més. A més la biblioteca no estava situada en una estança independent, sinó a la *Cambra de l'Arxiu* compartint els armaris i prestatges amb la resta de papers de l'arxiu del Seminari, per tant se suposa que no deuria ser d'accés lliure.

La Biblioteca del Seminari de Montalegre va augmentar bastant a finals del segle XVIII, sobretot gràcies a les adquisicions que féu el rector Josep Jorba, dels anys 1751 a 1754, entre les quals destaca sis volums de les obres de Sant Tomàs; i també per les donacions del catedràtic Jacint Piquet, professor de Retòrica i després de Llatí de l'any 1740 a 1752, que llegà la seva biblioteca particular al Seminari després de la seva mort.
L'augment del volum de llibres de la Biblioteca va moure al canonge Josep Tomàs Bessa, conscient del valor que poc a poc adquiria la Biblioteca, a dictar tot un seguit de disposicions pel que fa la seva conservació i la seva ordenació, i va manar que es fes un inventari notarial de la Biblioteca, autentificat per l'arxiver Antoni Campillo. Així sabem que l'any 1755 constava d'uns 200 volums:

> «18 de juliol de 1755. Barcelona. Inventari o Catàleg dels Llibres que es troben al Col·legi del Bisbe i a la Biblioteca del mateix, que

fou manat començar i continuar per disposició del seu protector, l'Il·lustríssim Senyor Josep Tomás Bessea, i participà en la seva confecció del Doctor Josep Jorba, rector del referit Col·legit, juntament amb mi, Antoni Campillo, prevere, notari i escrivà dels negocis del referit Col·legi. Hi eren presents Joan Baptista Porxas i Francesc Mir, empleats d'aquest Col·legi, com a testimonis i també principals participants en la confecció de l'inventari. Així doncs, aquí hi ha la relació dels llibres segons la matèria del que tracten:

»[Inventari, repartit en les matèries de: Exposició a la Sagrada Escriptura, Teologia Escolàstica, Teologia Moral, Filosofia, Llibres d'Ascètica i Espiritualitat i Gramàtica i Bones Lletres.]

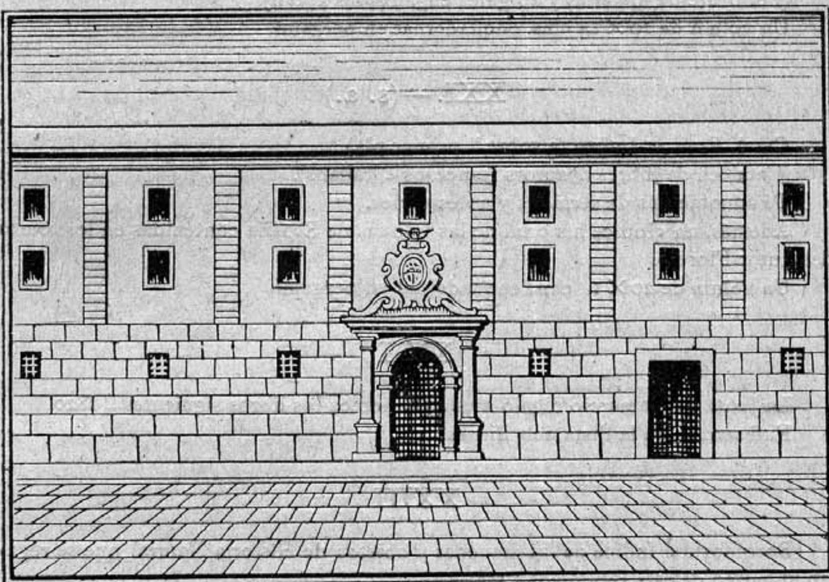
»Aquests llibres, i no altres, foren inventariats en la Biblioteca referida del Col·legi del Bisbe, i després aquests llibres foren segellats amb el segell del Col·legi. De tot això en dono fe jo, Antoni Campillo, prevere i notari, i ho signo de la meva pròpia mà.»

El bisbe Asensi Sales (1755-1766) va fer uns donatius considerables a la Biblioteca, fins un total de 53 volums. Aquest bisbe fou l'iniciador del costum de que els prelats barcelonins regalessin o fessin donació de les seves biblioteques al Seminari. Aquest costum, que seguiren molts dels seus successors, va suposar una font d'ingrés de llibres molt import per a la Biblioteca. Aquesta costum es transformà en llei amb la Reial Cèdula de 17 de febrer de 1771, que ordenava destinar a la Biblioteca del Seminari totes les biblioteques privades dels bisbes que morissin.
L'any 1766 era nomenat com a bisbe de Barcelona Mons. Josep Climent. El seu pontificat (1766-1775) serà un dels més pròspers per a la cultura de la diòcesi. Home il·lustrat, estudiós infatigable, tingué molta cura de proporcionar uns bons estudis als seminaristes, i fomentar la

creació de biblioteques arreu de la diòcesi, sobretot vinculades a ordes monàstiques i conventuals. Va encarregar al canonge Jaume Matas i Peramàs, fill de Mataró, que compongués un nou pla d'estudis pel Seminari, augmentant les hores de retòrica i gramàtica, i potenciant la figura de Sant Tomàs d'Aquino en les hores de teologia escolàstica. Per a aquest fi es compraren nous llibres d'autors clàssics grecs i llatins, i sobretot les obres de Sant Tomàs.

> «Per manament del Il·lustríssim Dom. Joseph Climent [...] a 15 de setembre de 1769 se començà a enseñar la Theologia Escholàstica per la lletra de Sant Thomàs de Aquino en aquest Seminari Tridentí [...] als 24 de juliol de 1769 donà a est Seminari cent sinquanta exemplars de la Suma de Sant Thomàs que conté set tomos en quart, que a propias expensas feu venir de Venecia, y las pagà de sos diners; encarregant al Rector del Seminari que las distribuís als estudiants de est Col·legi, encara que fos ab tomos separats sinó tenian caudals per comprarlos junts; y manà que dels productos de ditas 150 Sumas sen comprassen altres perquè no faltassen Sumas als estudiants.»

Aquesta fou la situació de la Biblioteca del Seminari de Montalegre, anomenat Col·legi del Bisbe, fins a l'any 1775. Era una biblioteca de consum intern del Seminari, especialitzada en les matèries que prescrivien les disposicions del Concili de Trento, i augmentada a mesura que les necessitats educatives ho requerien. No era una biblioteca de grans proporcions i això amoïnava als seus superiors, sobretot pel que es desprèn de les disposicions del bisbe Josep Climent, el gran benefactor de la Biblioteca.



Frontis del Seminari Conciliar (Colegi del Bisbe), a la Rambla dels Estudis, tocant a Betlem.
(Del llibre *Barcelona Histórica Antigua y Moderna)*

Façana del Col·legi de N. Sra. De Betlem, després Seminari Conciliar de Barcelona.

Els precedents:
la Biblioteca del Col·legi de la Companyia de Jesús

La Companyia de Jesús (popularment anomenats Jesuïtes) fundaren a Barcelona un col·legi d'ensenyament superior l'any 1545. Fou el principal fundador el P. Antoni de Araoz, delegat de Sant Ignasi de Loiola, mogut per l'acceptació i l'estima d'alguns barcelonins envers la Companyia de Jesús. Els inicis de la institució foren molt modestos. Anaren de rellogats per vàries cases de Barcelona, fins que l'any 1553 s'establiren de forma definitiva a la Rambla. Allí edificaren el gran Col·legi de Betlem, centre cultural de primer ordre de Barcelona, ampliat al segle XVII i XVIII.

També, a partir de l'any 1662, els Pares de la Companyia prengueren possessió del veí col·legi de Cordelles, fundat pel canonge Jaume de Cordelles l'any 1593 i gestionat per un patronat independent. Amb l'adquisició de Cordelles, la Companyia de Jesús esdevingué la principal entitat educadora de la Ciutat de Barcelona, entrant en conflicte amb els Estudis Generals, nom que rebia llavors la Universitat. Les classes benestants enviaven el seus fills als col·legis de la Companyia, on s'ensenyaven tot tipus de ciències, tant les naturals com les socials. En certa manera el Col·legi de la Companyia de Jesús rivalitzava amb el Seminari Conciliar, tots dos centres eren d'estudis superiors i impartien si fa no fa les mateixes matèries, però cadascú des de postures doctrinals diferents. Per exemple en el camp teològic, el Seminari Conciliar era bàsicament tomista, en canvi el Col·legi de la Companyia era partidari de Suárez. En el camp social i cultural, el Seminari buscava la gratuïtat de les escoles i de l'ensenyament, en canvi el Col·legi de la Companyia era més aviat elitista. Quan amb la Guerra de Successió (1701-1715) Barcelona perdé la seva Universitat, fou el Col·legi de la Companyia de Jesús qui suplí, en part, la manca d'en-

senyament universitari, exercint una mena de monopoli educatiu de la Ciutat.

Els Pares de la Companyia de Jesús tingueren molta cura alhora de confeccionar una biblioteca que era l'enveja de la ciutat. Disposaven de molts recursos i s'esforçaren per adquirir volums de pràcticament totes les ciències. La Biblioteca de la Companyia de Jesús era pròspera en obres de teologia, filosofia, autors clàssics, dret, història, ciències, belles arts, etc. i aquesta era la seva situació arribat l'any 1775.

L'expulsió de la companyia de Jesús i el trasllat del Seminari a la Rambla (1767-1772)

Una de les casualitats històriques que va fer possible la fundació de la Biblioteca Pública Episcopal va ser l'expulsió dels Pares de la Companyia de Jesús dels territoris dels Regnes d'Espanya. La decisió, publicada en una Pragmàtica Sanció del rei Carles III, era molt clara i contundent, tot i que els motius de la mateixa no quedaren mai aclarits del tot. En el día segundo del mes de abril de 1767 a las 12 en Barcelona fue rodeado el Colegio de la Sociedad de Jesús, de Belén y el de Cordellas, por los soldados y ministros reales. Todos los jesuitas fueron puestos bajo custodia; lo mismo todos sus bienes, libros y escritos. Al día siguiente, introducidos en carruajes los mencionados padres y también los laicos (hermanos), quedándose sólo dos procuradores para poder dar razón de los bienes y réditos, fueron conducidos a la ciudad de Tarragona desde la cual, con los demás jesuitas reunidos allí, fueron introducidos en una nave.

La Pragmàtica Sanció estipulava que s'havien "d'ocupar" tots els béns de la Companyia, tant els edificis dels Col·legis de Betlem i Cordelles

com els béns immobles, arxius, papers de tota classe, biblioteca, llibres particulars de les habitacions dels pares, etc., perquè fossin donats a un jutge. L'Estat va preocupar-se de les biblioteques existents a les cases i col·legis de la Companyia; i perquè no es perdessin ni es fessin malbé, la major part d'elles van passar a utilitat dels seminaris conciliars més propers. Així doncs, a més a més del Seminari de Barcelona posseeixen llibres de la Companyia de Jesús els seminaris conciliars d'Àvila, Burgos, Logronyo, Cartagena, Conca, Guadix, Baeza, Lleó, Lleida, Oviedo, Palència, Salamanca, Santander, Santiago, Saragossa, Segorb, Segòvia i Tarazona.

Per justificar davant del poble que es donava utilitat a totes aquestes biblioteques, l'Estat manà als bisbes receptors que fessin tot el que fes falta per fer públiques les biblioteques dels Jesuïtes, i es va pactar un sou per a contractar bibliotecaris.

Aquí és on entra en joc l'astúcia del bisbe Josep Climent. Expulsats els Pares de la Companyia de Jesús, s'acordà que fos la Mitra de Barcelona qui s'encarregués de gestionar els Col·legis de Betlem i de Cordelles. El bisbe Josep Climent acordà una permuta amb el Comissionat del Rei Carles III, el 4 d'abril de 1771, davant del notari Daniel Tronch, en la qual la Mitra donava l'edifici del Seminari de Montalegre a l'Estat perquè fes la Casa de la Caritat, i a canvi l'Estat donava l'edifici del Col·legi de Betlem perquè la Mitra traslladés el Seminari. Aviat foren traslladats tots els mobles del Seminari de Montalegre a la seva nova seu de la Rambla, que es coneixeria a partir d'aquell moment com a Col·legi Tridentí de Betlem, i es va inaugurar solemnement el 7 d'abril del 1772.



Fèlix Amat de Palou i Pont (1750-1824). Primer bibliotecari de la BPEB

LA FUNDACIÓ DE LA BIBLIOTECA PÚBLICA EPISCOPAL.

L'ÈPOCA DELS AMAT

Encara faltava, però, complir el decret de Carles III de fer pública l'antiga biblioteca de la Companyia de Jesús. El dia 3 de març del 1775 Mons. Josep Climent va rebre carta de Tomàs de Mello, Comissionat del Rei sobre aquest assumpte, preguntant-li on estava la Biblioteca de la Companyia, i demanant-li que proposés un bibliotecari i un sou per a la seva manutenció. El sacerdot escollit pel càrrec de bibliotecari havia de ser un home de cultura i, molt important, no podia tenir cap altre compromís amb altres esglésies, és a dir, havien de ser sacerdots sense prebendes ni beneficis, per tal de no acumular més d'un sou. La resposta del bisbe Josep Climent fou ràpida, i concreta. El sou, com que l'havia de pagar la Mitra, havia de ser un sou discret, just per pagar el bibliotecari i un ajudant. La Biblioteca de la Companyia continuava empaquetada a l'edifici del Col·legi de Betlem, perquè el Bisbe no podia emportar-se-la al Palau (amenaçava ruïna), i respecte al bibliotecari, proposà una terna de sacerdots, d'entre els quals destaca Mn. Fèlix Amat i de Palou i Pont, candidatura que fou agraciada pel Rei.

> «Muy señor mio: Recibí la carta de V. S. de 3 de marzo en que de orden de la Cámara [del Rey] me previene V. S. que diga el sueldo que juzgue proporcionado para el bibliotecario de esta diócesis. Y hecha la debida reflexión, atendiendo a la renta de esta Mitra, me parece que no permite mayor dotación que la de 500 libras catalanas o ducados, que viene a ser lo mismo, y que bastará para

mantenerse con decencia el bibliotecario con un criado; mayormente recayendo este empleo en alguno de los eclesiásticos que viven en el Colegio Episcopal o Tridentino, y que son los que con más puntualidad pueden asistir en la Biblioteca que está en el mismo Colegio.

»Porque precisado a derribar y edificar las tres partes de las cuatro del Palacio Episcopal, que cuando llegué a esta Ciudad amenazaba próxima ruina, para habitación de los Obispos y de su familia, no he podido construir pieza competente para colocar la librería que fue de los regulares de la Compañía. Y así permanece en la misma pieza en que estaba antes y al cuidado de los mismos catedráticos del Colegio a quienes la encargué.

»Y pues que la Cámara [del Rey] me permite que proponga los sugetos que me parezcan más a propósito para servir el empleo de bibliotecario, propongo a los doctores don Félix Amat, don Pedro San Martí y don Segismundo Almató, los cuales, fuera de que podrán asistir en la Biblioteca las cinco horas que S. M. dispone, no tienen prebenda, ni beneficio, ni oficio de los que V. S. en carta de 16 de setiembre de 1774 me escribió haber declarado S. M. incompatibles con el empleo de bibliotecario. Por otra parte son, a mi juicio, los sacerdotes más hábiles de cuantos conozco en esta Ciudad.

»Pero debo añadir que don Felix Amat, a más de filosofia y teología, sabe con perfección la lengua latina, algo de la griega, y de matemáticas, y está muy instruido en la historia literaria. En cuya consideración S. M. resolverá lo que estimare más conforme al piadoso designio que se propuso, destinando la librería de los regulares de la Compañía a beneficio de mis feligreses.»

El dia 25 de juny de 1775 Fèlix Amat va rebre del Rei el nomenament de bibliotecari de la Biblioteca Pública Episcopal, integrada pels llibres de la Companyia de Jesús i els propis del Seminari Conciliar; i aquesta es va inaugurar i obrir al públic els primers dies de gener de l'any 1776.

Comparant numèricament els llibres de l'antiga Biblioteca del Seminari de Montalegre amb la dels Pares de la Companyia, es pot constatar que més del 75% dels llibres que integraren la nova Biblioteca Pública episcopal de l'any 1776 pertanyien a la Companyia de Jesús. Aquell mateix any 1776 el bisbe Josep Climent renunciava al seu càrrec, fruit de desavinences polítiques, i tal i com estava estipulat, donà la seva biblioteca particular, molt rica en obres escrites en francès, doncs és palesa la simpatia que el Bisbe sentia per la corrent jansenista de França. Josep Climent marxà a Castelló, però deixà a Barcelona una colla de fidels seguidors, entre els quals destaca Fèlix Amat.

Fèlix Amat i de Palou i Pont nasqué a Sabadell l'any 1750, fill d'una gran família d'hisendats. Fou una persona culte i humanista, doctor en Filosofia i també hàbil en la llengua i en la literatura i la poesia. Membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, llegí moltes sessions inaugurals sobre filosofia, però també d'història civil i eclesiàstica. Fou rector del Seminari Conciliar, i l'any 1785 marxà a Tarragona, on començaria una prestigiosa carrera. Va se nomenat Visitador Reial, Abat de la Reial Col·legiata de Sant Ildefons de l'Escorial, i l'any 1803 fou preconitzat arquebisbe de Palmira, entre d'altres honors. Com a literat, a més a més de les seves dissertacions filosòfiques, compongué i dirigí una Història Eclesiàstica de molta reputació. Morí l'any 1824 a Sallent. Com a bibliotecari, Fèlix Amat va fer la primera ordenació dels llibres que integraven la nova biblioteca, redactant-ne els primer catàlegs. A més tingué la iniciativa de vendre alguns duplicats per tal d'adquirir nous volums. La Biblioteca Pública Episcopal tenia uns 10.000 volums.

En el primer inventari seriós, l'any 1785, la classificació sistemàtica per matèries era la següent:

Secció 1 Sagrada Escriptura	1.830 volums
Secció 2 Patrologia, Ascètica, Mística	2.472 v.
Secció 3 Teologia Escolàstica i Moral	2.231 v.
Secció 4 Dret Canònic i Disciplina Eccl.	1.800 v.
Secció 5 Oratòria Sagrada	2.000 v.
Secció 6 Història Eclesiàstica i profana	2.020 v.
Secció 7 Dret	1.500 v.
Secció 8 Ciències Naturals i Arts	3.123 v.

Quan l'any 1785 Fèlix Amat marxà a Tarragona, el substituïren en el càrrec de bibliotecari tres sacerdots més, de transició. Cap d'ells, però, no igualà el zel del primer, i tampoc arribarien a l'erudició del següent bibliotecari, Ignasi Torres i Amat. Natural de Sallent, nasqué l'any 1768. Era nebot de Fèlix Amat i de Palou, i seguint els seus passos, inicià els estudis de filosofia al Seminari, on arribà a catedràtic. Era molt afeccionat a la literatura catalana, i fruit d'aquesta passió va començar diversos projectes, alguns d'ells inspirats de ben segur pel seu oncle. El primer d'ells fou la confecció d'un *Diccionario de Autores Catalanes*, que finalitzà el seu germà Fèlix Torres Amat, per al qual reuní una gran quantitat de publicacions, 200 volums manuscrits i 60 impresos. Tal era la passió que sentia Ignasi Torres Amat per la literatura, que en una carta adreçada al seu germà Fèlix Torres Amat, molt citada i reproduïda, afirmava el següent:

> «Amo tanto a mi Patria, como un jesuita a su Compañía, y de ahí es que he ideado separar en esta Biblioteca Pública los escritores catalanes de todos los demás, y poner sobre los estantes, en que se coloquen, un gran letrero que diga AUCTORES NOSTRI,



Fèlix Torres i Amat de Palou (1772-1847).

> para reponder con él a los que dicen que en esta ciudad no conocemos sinó las letras de cambio.»

L'any 1808 deixà el càrrec de bibliotecari, continuant la redacció del *Diccionario*, fins que el sorprengué la mort el 1811, a la casa natal de Sallent.

La mort d'Ignasi Torres Amat deixà incompletes moltes de les seves obres, algunes de les quals les dugué a bon terme el seu germà, Fèlix Torres Amat, que encara que mai va ser bibliotecari, sentí sempre molta estimació per la biblioteca i els seus fons. Així doncs acabà de confeccionar el *Diccionario de Autores Catalanes*, i realitzà altres empreses culturals de renom, com la redacció d'un diccionari català - castellà o la traducció de la Bíblia al castellà, encarregada per l'Estat.

També va ser Fèlix Torres Amat qui va concloure la idea de confeccionar una Sala d'Autors Catalans. Amb els auspicis del bisbe Pau Sitjar (1807-1831) va fer tots els possibles per reunir els llibres de la Biblioteca Pública Episcopal d'autoria nacional, destinant-los una sala independent. Va aprofitar per donar la col·lecció d'impresos del seu germà Ignasi, així com la seva col·lecció de numismàtica, de gran valor, i la seva col·lecció de mineralogia i botànica. Aquesta col·lecció de minerals seria engrandida per Carles de Gimbernat, naturalista i membre de les principals acadèmies científiques del Regne, i serà germen del Museu Geològic del Seminari.

La sala s'inaugurà l'any 1819, amb prop de 2000 volums d'autors catalans, i encapçalava la porta d'entrada una inscripció en llatí, que traduïda al català diu:

> «Aquesta Biblioteca d'Escriptors de Catalunya i Museu d'Antiguitats i objectes valuosos de la mateixa Província, l'ha fundada

> per a pública utilitat l'Il·lustríssim Doctor Dom. Pau de Sichar, bisbe de Barcelona, l'any 1818.»

El *Diario de Barcelona* es féu ressò d'aquest esdeveniment significatiu, definint-lo com a important per a Catalunya, tot endegant una campanya de divulgació a propòsit d'aquella iniciativa, tutelada pel propi bisbe Sitjar. El Bisbe, reconeixent tot allò que la Biblioteca devia al qui fou el seu primer bibliotecari, va fer pintar el retrat de Fèlix Amat i de Palou i el va col·locar a la Biblioteca, on encara roman avui.

La Sala d'Autors Catalans despertà un gran interès, tant en els seglars com en els clergues, i fou un dels principals reclams turístics de al Biblioteca, fet que propicià que alguns homes de cultura del país feren donacions per ampliar-la.

> «Con la Sala de Autores Catalanes, la Biblioteca Pública Episcopal llegó a su máximo desarrollo; ella debe a los Torres Amat, Ignacio y Félix, todo su esplendor, y estos aprendieron de su tío, el Arzobispo Félix Amat (obispo de Astorga), a considerar aquel considerable fondo bibliográfico como parte sagrada del patrimonio de la Iglesia de Barcelona y de la tierra catalana.»

El bisbe Pau Sitjar, per evitar irregularitats en el bon funcionament de la Biblioteca, estableix un reglament intern el 27 d'agost de 1816. Es preveu fins i tot greus l'excomunió per tothom que s'emportés o fes malbé algun exemplar de la Biblioteca.

> «[Habrá] excomunión mayor *ipso facto* incurrienda el que persona alguna de qualquier grado y condición que sea pueda llevarse o extrae de dicha Biblioteca libro alguno u otro papel propio de



Sala gran de la BPEB, ubicada al nou edifici del Seminari i que donava al carrer Balmes. Fotografia del seu aspecte abans de la Guerra Civil

la misma, como igualmente arrancar láminas, mapas u hojas de los libros que se les entreguen.»

Des que Fèlix Amat deixà executats a la Biblioteca Pública Episcopal els projectes del seu germà Ignasi, l'any 1818, aquesta seguí la seva trajectòria oferint els seus serveis tant als seminaristes com als ciutadans barcelonins. El mateix Fèlix Amat regalà a la Biblioteca 500 llibres de la seva biblioteca particular.

L'aspecte de la Biblioteca en aquella època, quan s'ubicava a l'anomenat Col·legi Tridentí de Betlem, era la d'una gran sala, amb les finestres a la Rambla, venerable per la seva antigor, amb tot una corrua d'armaris reixats de color blau clar, amb un gran quadre de la Immaculada Concepció i el retrat de Fèlix Amat i de Palou, com a única decoració, doncs, com va dir Mn. Jaume Barrera, bibliotecari "els bons llibres no necessiten cap altre adorno."



Francesc Eiximenis. *Llibre dels Àngels.* Segle XV. Manuscrit n. 500 BPEB



Sala gran de la BPEB. Fotografia del seu aspecte abans de la Guerra Civil

EL SEGLE XIX. LA DECADÈNCIA DE L'ENTITAT

Tot i el que anteriorment s'ha dit, encara que pugui semblar que els inicis de la Biblioteca Pública Episcopal són molt lloables i esplendorosos, no ens ha d'enganyar tal visió. Tot i la empenta i il·lusió inicial, la Biblioteca naixia pobre, sense recursos, amb només un bibliotecari que la pogués administrar. I si al principi sembla que pugui tenir quelcom de gloriós és per la il·lusió dels seus primers bibliotecaris, que, no ho oblidem, eren gent benestant i aposentada, i no els hi venia d'aquí el fet de regalar 100 o 500 llibres. Un cop, però, la família dels Amat desapareix d'escena, la Biblioteca va haver de suportar el seu recorregut en solitari, força oblidada per tothom, si descartem alguns erudits i viatgers.

El càrrec de bibliotecari era sempre nomenat pel Rei, i els honoraris eren pagats pel Bisbe. Tot i amb això és freqüent que els bibliotecaris no cobressin, doncs els ingressos de la Mitra solien ser més aviat pobres. El càrrec de bibliotecari, doncs, era un càrrec purament vocacional, per amor a l'art, perquè ningú s'enriquia anant a la Biblioteca Pública Episcopal, és més es corria el seriós risc de perdre diners. Molts seminaristes es feien ajudants del bibliotecari per poder així, a més d'aprendre molt, fer una obra de caritat vers la institució. La Biblioteca no tenia cap mena de renda, per tant mancaven els mitjans necessaris per cobrir despeses elementals, i, òbviament, no hi havia cap mena de pressupost per a l'adquisició dels llibres.

> «Teniendo que echar mano de la venda de algunas obras duplicadas [...] y debiendo adelantar el bibliotecario dinero [propio] para la limpieza del establecimiento, papel, reparación de encuadernaciones deterioradas, la compra de algunas obras modernas de suma utilidad.»

Tot i això, alguns viatgers i curiosos sentien predilecció per la Biblioteca, considerant-la una institució entranyable i, perquè no, romàntica. Destaca la descripció que en feu Andreu Avel·lí Pi i Arimón l'any 1854:

> «Está situada en el piso de alto del Seminario Conciliar. Principió a formarse en 1772 con algunos libros pertenecientes a la Compañía de Jesús que acababa de suprimirse; a los que después se han ido agregando otros muchos, cedidos sucesivamente por los Obispos de esta Diócesis y diferentes particulares; por manera que contiene ahora 20.000 volumenes sobre todas las ciencias y artes, 340 de gacetas, diarios y misceláneas, 364 de autores anónimos, 170 manuscritos, varios mapas y láminas, la col·lección completa del *Diario de Barcelona* y del que, con el título de *Noticias de diferentes partes venidas a Barcelona*, precedió a aquel, empezándose a publicar el año 1733. Es a todas luces inexacto que no haya en esta Biblioteca, como sienta el Sr. Madoz, libro alguno que llame especialmente la atención; y a buen seguro que si este autor la hubiese consultado con detenimiento, se habría convencido de que, si bien es algo escasa de obras modernas, abunda en antiguas, señaladamente de Historia, Literatura y materias eclesiásticas [...] Es mucha lástima que la Biblioteca Episcopal no tenga dotación ni fondo alguno para adquirir nuevos libros, encuadernar, reparar los deteriorados, ni aun para atender a los gastos más precisos de limpieza, etc. Está abierta

> todos los días lectivos de 9 a 12 por la mañana y dos horas por la tarde, que varia segun las estaciones. [...].»

A l'esdevenir els fets revolucionaris de l'any 1868, la coneguda com a Revolució "Gloriosa" l'edifici del Seminari Conciliar fou expropiat i convertit en caserna militar, i una part de l'edifici es destinà a escola d'ensenyança secundària, respectant-se la Biblioteca. L'Estat tingué en consideració la funció pública que efectuava la Biblioteca, i s'assignà un bibliotecari i un porter que vetllés per la neteja i necessitats de l'edifici. Les classes dels seminaristes, però, es dispersaren, i cada professor va haver d'habilitar les aules com va poder, alguns en domicilis particulars, etc.

> «Habiendo sido ocupado el Seminario Conciliar de la Diócesis para Instituto Provincial de segunda enseñanza y escuela industrial, y no teniendo por ahora un local de que disponer para su objeto, se hace saber de orden de S. E. I. a los cursantes matriculados que sus respectivos catedráticos se hallan autorizados para tener la clase en el local que cada uno ha podido proporcionarse y que les indicarán los mismos.»

Recobrada la calma, i coincidint amb el pontificat del bisbe Joaquim Lluch i Garriga (1875-1878), es va meditar seriosament la idea de construir un nou edifici per ubicar el Seminari Conciliar, i d'aquesta manera allunyar els seminaristes de la Rambla i la seva conflictivitat. Mentre una comissió gestionava el tancament de l'edifici de la Rambla, el Seminari es traslladà a una casa de lloguer del carrer Tallers, on hi estigué mentre es gestionava la construcció d'un nou edifici situat a les afores de la Ciutat, a l'Eixample, projectat de feia poc, encarregat a l'arquitecte Elies Rogent.

Fou el nou bibliotecari, Mn. Antoni Fàbregas i Caneny, qui procurà pel bon tracte dels llibres durant tot el procés de trasllat de la Biblio-



Imatge de Mn. Jaume Barrera i Escudero (1879-1942) bibliotecari abans de la Guerra

teca, des de l'edifici de la Rambla fins a la nova ubicació. S'encarregà personalment d'inventariar i encapsar els volums, numerar-ho tot i enviar-ho a edificis particulars que volguessin custodiar el fons fins a la inauguració de l'edifici nou. Mobles, quadres i altre patrimoni eren repartits entre els domicilis particulars del rector del Seminari, el Palau Episcopal, de professors del Seminari, de Mn. Sardà i Salvany, la col·legiata de Santa Anna, l'església de Sant Agustí, la Casa de la Misericòrdia, varis magatzems, etc. donant una idea del volum més que considerable que tenia la Biblioteca.

El febrer de l'any 1882 els seminaristes passaven a ocupar la seva nova residència, la ubicació actual, situada entre els carrers Diputació, Enric Granados, Consell de Cent i Balmes. Arribats els llibres al nou edifici, se'ls tingué un temps a l'exterior, sota els porxos d'un dels claustres, esperant una ubicació definitiva. Com que hi havia assumptes més urgents per atendre, es prengué la decisió provisional d'ubicar les caixes al soterrani, on per desgràcia patiren els efectes de la humitat, i alguns llibres es perderen. El Seminari no es podia fer càrrec dels llibres, necessitava urgentment recursos per ubicar de nou la seva pròpia Biblioteca.

El dia 1 d'abril de 1887, per ordre del bisbe Jaume Català (1883-1899) varen obrir-se 49 caixes de les 269 que ingressaren al nou edifici, per redactar-se un nou inventari. L'objectiu era separar els manuscrits, per evitar-ne així el seu desperfecte. Veient la trista realitat en que es trobava la Biblioteca, molts erudits i homes de cultura del país posaren el crit al cel. L'any 1888 Mn. Jaume Collell, en nom d'uns quants sacerdots i homes de cultura, demanava la instal·lació definitiva de la Biblioteca amb unes sentides paraules:

> «És per nosaltres cosa en extrem dolorosa tenir que fer la denúncia objecte del present article. Conexíam anys ha'l mal; mes

esperant que d'un dia al altre s'hi posaria remey, callavam per prudencia y'ns limitavam a planyens del descuyt y a quexarnos privadament ab algun amich, en la confiansa de que las quexas pujarian un dia o un altre al lloch d'ahont ha de venir la reparació. Aludim a la Biblioteca del Seminari Conciliar de Barcelona, que fa ja més de vint anys va de racó en racó, ficats los llibres en caxons y fardos més o menys ben acondicionats [...]»

Però no va ser fins al pontificat del bisbe Josep Morgades (1899-1901) i a expenses del propi prelat, es varen construir tot el seguit de prestatgeries per ubicar la Biblioteca al primer pis del Seminari, on ara és actualment, en la gran sala que dóna al carrer Balmes. La sala quedà tal i com apareix en la majoria de fotografies antigues.


Senyor deu glorios: hu en essencia y tres en persones: a llaor y honra vostra

Prolech ab divisio dela obra.

Libre primer

Ramon Llull. *Blanquerna: qui tracta de sinch estaments de persones: de matrimoni: de religió: de prelatura: de apostolical senyoria... Traduit: Y corretgit ara novament dels primers originals: y estampat en llengua valenciana. Ab lo libre de oracions: y condemplacios del entreteniment en deu fet per lo meteix doctor.* València, Joan Joffre, 1521. BPEB



Anònim. *"Avisos, y instrucciones per lo principiant cuyner".* Segona meitat s. XVIII.
Manuscrit n. 204 BPEB



Sala gran de la BPEB. Aspecte de la sala abans de la Guerra Civil

EL SEGLE XX. LA RECUPERACIÓ DE LA INSTITUCIÓ

Per fi amb la Biblioteca ubicada en el seu emplaçament actual, semblava que tot avançava per bon camí. L'any 1908 sens deia de la Biblioteca que tenia veritable importància, doncs custodiava exemplars únics, i estava ubicada "en un vasto salón con vistas a la calle Balmes, conservándose sus volúmenes en ricas y preciosas estanterías de hierro y cedro." Fou instal·lada totalment l'any 1924.

Un cop recol·lectada, la Biblioteca procedí a la restauració dels seus exemplars més carismàtics, enquadernant els que tenien més desperfectes. Es féu una secció d'Història de Catalunya, i una secció de fulletons, on en destacaven obres de teatre i biografies. També fou ara quan Manuel Milà i Fontanals féu donació de la seva biblioteca de filologia i literatura romànica. És precisament a principis de segle quan es fan les donacions més carismàtiques a la Biblioteca, com per exemple la del bisbe Ramon Guillamet, que donà la seva enciclopèdia Espasa-Calpe.

En aquell moment la Biblioteca era semi-pública, en tant estava restringida al públic d'obres generals, no en canvi pels estudiosos i especialistes, que si tenien accés. Constava llavors de 45.000 volums i uns 30.000 fulletons.

Es feu càrrec de la biblioteca Mn. Jaume Barrera i Escudero, home d'uns coneixements d'història extraordinaris, i autor de la primera his-

tòria de la Biblioteca Pública Episcopal, que en gran mesura encara no ha estat superada. Ell mateix en fa una magnífica descripció, l'any 1922, sala per sala, de la Biblioteca, que resumida és la següent:

> Sala 1: Sala d'Arxius i Paleografia. Conté l'Arxiu de la Comunitat de Sant Joan de Jerusalem, incorporat l'any 1921, juntament amb tot de manuals de paleografia i ciències bibliogràfiques.
>
> Sala 2: Hemeroteca. Col·lecció de Fulletons. Diccionaris i obres generals i fitxers i catàlegs de la Biblioteca.
>
> Sala 3: La gran sala que dóna al carrer Balmes. Sagrada Escriptura i Apologética. Patrística, destacant la Patrologia del Migne. Hagiografia. Litúrgia. Teologia Dogmàtica i Moral. Dret Canònic i Civil. Història Eclesiàstica i Civil. Literatura. Ascètica i Mística. Al fons, en secció reservada, tots els impresos i manuscrits dels segles XV, XVI i XVII. Per últim rodeja la sala un prestatge amb els fulletons del naturalista Carles Gimbernat i de Mn. Salvadó Bové.

Però quan tot semblava que havia assolit una certa "normalitat" esclatà la Guerra Civil. La Biblioteca fou salvada, segons s'explica, llançant-la des de les finestres en uns grans contenidors que després serien dipositats a la Biblioteca de Catalunya. Òbviament es varen perdre volums, així com sèries de manuscrits de molt de valor, i molts del fulletons de l'època dels Amat, així com tota la redacció de la obra del canonge Gaietà Barraquer sobre les cases de religiosos de Catalunya. Tot i amb això, però, s'ha de donar gràcies perquè la pràctica totalitat del fons bibliogràfic es va poder salvar.

Un cop acabada la Guerra, la Biblioteca fou retornada al seu lloc d'origen el 10 de desembre de l'any 1940, si bé es col·locà a la planta de baix

de l'edifici. Mn. Jaume Barrera tingué la desgràcia de recatalogar-la i comprovar les pèrdues.

> «Arreglada, por fin, la Biblioteca con el donativo de las estanterias de la Casa Sacerdotal, empiezan a llegar los suspirados libros que se pudieron esconder de la sagacidad de la pasada época. Terminan las expediciones el miércoles 18. Es característico el sistema de transporte de los libros, desde la puerta de entrada hasta la biblioteca, instalada en el antiguo Museo de Arqueología, por medio de una cadena formada por los latinos de la sección de filosofia que consiguen con el mínimo esfuerzo el máximo rendimiento.»

La sala de lectura, però, no fou inaugurada fins el 22 de febrer de l'any 1944, amb una conferencia del Director de la Biblioteca Central de la Diputació. Foren bibliotecaris d'aquest moment el Doctor Àngel Fàbrega i Grau i Mn. Antoni Briva, futur bisbe d'Astorga. El 12 de juny de l'any 1964 s'anuncia al claustre el trasllat de la Biblioteca al primer pis, en l'emplaçament actual, però amb molt més espai del que havia tingut abans de la Guerra. Se'n feren càrrec d'aquest trasllat el Dr. Àngel Fàbrega, canonge-arxiver de la catedral.

L'època de crisi econòmica que seguí a la Guerra quedà reflectida sobretot per la nul·la compra de nous volums, si bé les aportacions continuades de sacerdots i entitats anava nodrint poc a poc la Biblioteca. D'aquests fons en destacà en primer lloc la biblioteca del bisbe Gregori Modrego Casaus, especialment de teologia i ciències eclesiàstiques; després el dipòsit de la Biblioteca de Mn. Joan Bonet i Baltà, especialitzada en història contemporània, d'uns 5.000 volums; la biblioteca de Mn. Manuel Trenchs, especialitzada en art, d'uns 6.000 volums; el dipòsit de la Província Carmelita Descalça de Catalunya, amb un fons considerable de llibre antic d'uns 7.000 volums; etc.



Xerrada de Mn. Joan Bonet i Baltà a la sala de lectura de la Biblioteca. El primer començant per l'esquerra és Mn. Josep M. Martí i Bonet, actual director de la BPEB

Posteriorment se'n faria càrrec un temps de la Biblioteca el Dr. Joan Bada i Elias, professor d'història de la UB entre d'altres càrrecs, fins que l'any 1973 fou nomenat bibliotecari el Dr. Josep Maria Martí i Bonet.

Amb l'arribada de Mn. Martí i Bonet, juntament amb el suport de la Facultat de Teologia de Catalunya i d'altres entitats del propi Seminari, es procedí a una nova catalogació de la Biblioteca, superant els 300.000 llibres. A partir d'aquest moment, i gràcies a l'empenta i esforç de les bibliotecàries i altre personal de la institució, la Biblioteca Episcopal ha fet l'esforç de ser una entitat moderna, actualitzant-se a les noves tecnologies (el catàleg informàtic supera ja les 73.000 entrades) i oberta totalment de nou a la Ciutat, vol ser eina no només de les facultats i centres universitaris que acull el Seminari Conciliar, sinó també de tots els estudiosos que cerquin els nostres fons. S'han signat tot un seguit de convenis amb la Diputació de Barcelona i amb la Biblioteca de Catalunya, de manera que el fons d'antiquària de la Biblioteca (llibres anteriors a l'any 1901) es poden consultar al Catàleg Col•lectiu des Universitats de Catalunya (CCUC). Amb visió de futur ha signat convenis amb altres biblioteques religioses, com ara la de l'Abadia de Montserrat, i també l'any 2008 va signar un conveni amb Google per poder digitalitzar part del fons antic.



Nova sala de lectura de la BPEB, inaugurada el gener de 2011.

BIBLIOTECARIS (I DESPRÉS DIRECTORS) DE LA BIBLIOTECA PÚBLICA EPISCOPAL DE BARCELONA

Segle XVIII

Fèlix Amat i de Palou	1775-1785
Joaquín Nicolás Rincón	1785 (tres mesos)
Vicente Lobo Arjona	1785-1789
José Domínguez Balbuena	1789-1795
Ignasi Torres i Amat	1795-1808

Segle XIX

Gaspar Llauger	1808-1816
Ignasi Palaudaries	1816-1824
Alejandro Almazor	1824-1847
Josep Farguell	1848-1859 (franciscà exclaustrat)
Antoni Fàbregues i Caneny	finals de segle XIX

Segle XX

Jaume Barrera i Escudero	1918-1936 / 1941-1943
Josep Gros i Raguer	1943-1948
Quirze Estop i Puig	1957-1963

Antoni Briva i Mirabent	1963-1964
Ángel Fábrega i Grau	1964-1969
Joan Bada i Elias	1969-70 fins 1971
Josep Maria Martí i Bonet	1971- present



Cancion
ro gene
ral d mu
chos y diuer
sos auctores

Otra vez ympresso emendado y corregido por el mismo auto
adicion de muchas y muy escogidas obras: las quales qui
mas presto qrra ver vaya ala tabla y todas aqllas q... tern
esta señal ✠ son las nueuamente añadidas

Con preuilegio

Hernando del Castillo. *Cancionero General de muchos y diversos autores.*
València. Jorge Costilla.1514. BPEB

BIBLIOGRAFIA

Catàleg Monumental de l'Arquebisbat de Barcelona. Vol. VI/2 La Rambla. Els seus convents. La seva història. Barcelona. Arxiu Diocesà de Barcelona. 1995

Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya. Barcelona. Generalitat de Catalunya. Editorial Claret. 1993.

Joan BADA i ELIAS; *El Seminario Conciliar de Barcelona (1868-1982)*. Barcelona. Seminari Conciliar. 1983

Jaume BARRERA i ESCUDERO; E*ls Torres Amat y la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona. Discursos llegits en la "Real Academia de Buenas Letras" de Barcelona en la solemne recepció pública de D. Jaume Barrera y Escudero, pbre. El día 30 d'abril de 1922. Barcelona*. Imp. "Atlas Geográfico". 1922.

Juan B. CODINA i FORMOSA, Gumersindo ALABART i SANS; *Efemérides para la Historia del Seminario Conciliar de Barcelona. Tomo I. El Seminario de Montealegre (1593-1772)*. Barcelona. Imprenta de la Casa Provincial de la Caridad. 1908.

Josep Maria MARTÍ i BONET; *Orígens de la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona. Introducció de l'obra d'Amèlia Fuster*

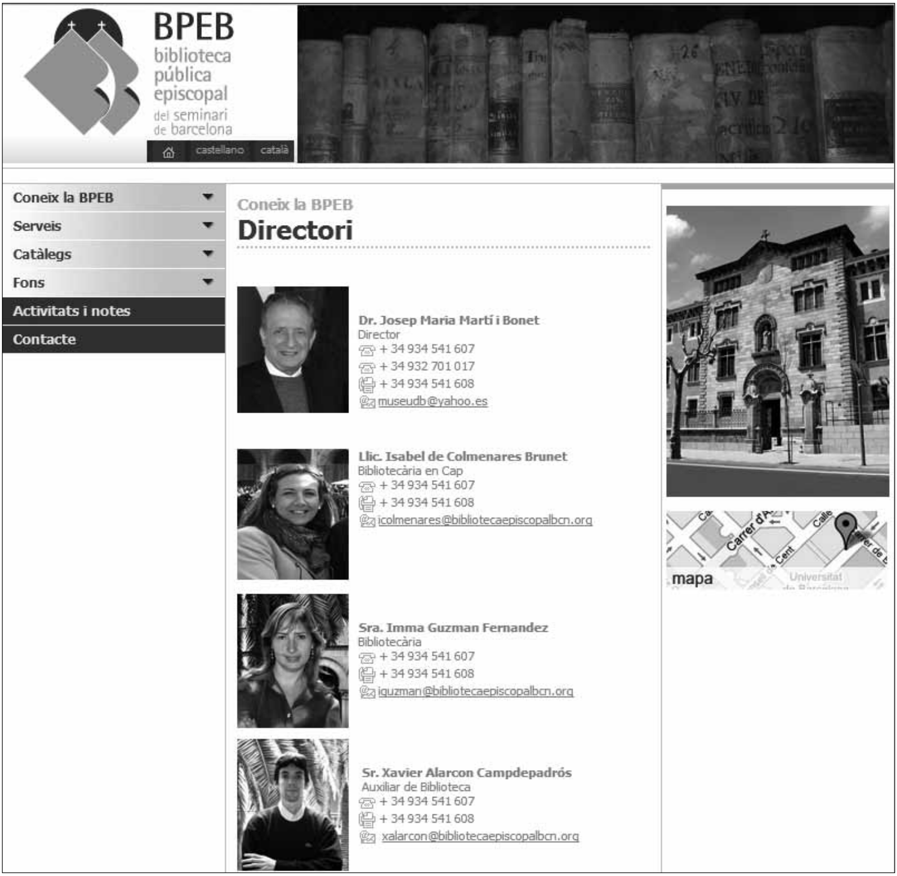
Pseudònims de la Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona. Barcelona. BPEB. 1994. pàg ii-xi.

Josep Maria MARTÍ i BONET; *Estadístiques (1901-2009)*. Arxiu Diocesà de Barcelona. 2012.

Enric SUBIRÀ i BLASI; E*l Seminari de Barcelona (1593-1917) Aportació per a una anàlisi de la influencia de la formació del clergat en el desenvolupament del pensament catòlic a Catalunya*. Publicacions de l'Abadía de Montserrat. 1993. pàg 272.



www.bibliotecaepiscopalbcn.org



L’equip de la Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona